

Επισκόπηση σχετικά με το μέλλον της γεωργίας και της επαγγελματικής ασφάλειας και υγείας (ΕΑΥ)

Πρόβλεψη των νέων και αναδυόμενων κινδύνων για την επαγγελματική ασφάλεια και υγεία (ΕΑΥ)

Συνοπτική παρουσίαση

Επισκόπηση σχετικά με το μέλλον της γεωργίας και της επαγγελματικής ασφάλειας και υγείας (EAY)
– Σύνοψη

Συντάκτες: Alun Jones – CIHEAM (Διεθνές Κέντρο Ανωτάτων Γεωπονικών Σπουδών), Martina Jakob PhD – Ινστιτούτο Γεωργικής Μηχανικής και Βιοοικονομίας του Leibniz (ATB) [(μέλος Sacurima) (νοοτροπία ασφάλειας και διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία)], John McNamara PhD – Teagasc (Ιρλανδική Αρχή Γεωργίας και Ανάπτυξης Τροφίμων), με εισηγήσεις της Δρ Andrea Teutenberg (KWF).

Διαχείριση έργου: Annick Starren, Emmanuelle Brun και Ιωάννης Ανυφαντής (EU-OSHA) με την υποστήριξη της Elisabetta de Cillis.

Η παρούσα έκθεση συντάχθηκε για λογαριασμό του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA). Το περιεχόμενό της, συμπεριλαμβανομένων τυχόν απόψεων και/ή συμπερασμάτων που διατυπώνονται σε αυτή, εκφράζει αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύει κατ' ανάγκη τις απόψεις του EU-OSHA.

**Η Europe Direct είναι μια υπηρεσία που απαντά στις ερωτήσεις σας
για την Ευρωπαϊκή Ένωση Αριθμός δωρεάν τηλεφωνικής κλήσης**

(*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*): Ορισμένες εταιρείες κινητής τηλεφωνίας δεν επιτρέπουν την πρόσβαση σε αριθμούς 00 800 ή ενδέχεται να χρεώνουν αυτές τις κλήσεις.

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση διατίθενται στο διαδίκτυο (<http://europa.eu>).
Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020

© Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία, 2020
Επιτρέπεται η αναπαραγωγή, εφόσον γίνεται μνεία της πηγής.

Ημετάφραση πραγματοποιήθηκε από το Μεταφραστικό Κέντρο (CdT, Λουξεμβούργο), με βάση το πρωτότυπο αγγλικό κείμενο.

Συνοπτική παρουσίαση

Η παρούσα έκθεση συντάχθηκε για λογαριασμό του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA) με στόχο, πρώτον, την εξέταση των μελλοντικών εξελίξεων στον τομέα της γεωργίας και, δεύτερον, τη μελέτη των επιπτώσεων αυτών των τάσεων για την επαγγελματική ασφάλεια και υγεία (EAY).

Ένας τομέας με σοβαρές προκλήσεις για την επαγγελματική ασφάλεια και υγεία

Η γεωργία και η δασοκομία συγκαταλέγονται στα πιο επικίνδυνα επαγγέλματα στην Ευρώπη, με υψηλό ποσοστό ατυχημάτων τα οποία επηρεάζουν την αειφορία και βιωσιμότητα του τομέα. Τα τελευταία δέκα χρόνια σημειώνονται κατά μέσο όρο πάνω από 500 καταγεγραμμένοι θάνατοι ετησίως στον τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας και πάνω από 150.000 μη θανατηφόρα ατυχήματα (Eurostat, 2017). Οι αυτοαπασχολούμενοι γεωργοί, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό του αγροτικού εργατικού δυναμικού στις περισσότερες χώρες (Merisalu et al. 2019) θα εξακολουθήσουν να αποτελούν μία από τις πρώτες προτεραιότητες στο θεματολόγιο της EAY στους τομείς της γεωργίας και της δασοκομίας.

Η υγεία των γεωργών αποτελεί θέμα ζωτικής σημασίας για τον τομέα. Η νόσος COVID-19 και οι σχετικοί κίνδυνοι στον τομέα της EAY αναδεικνύουν τη σημασία των συνθηκών υγείας και εργασίας στον τομέα, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει καταρτίσει κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των εποχιακών εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας και της υγείας τους (EC, C2020 4813 final), ορισμένα δε κράτη μέλη κατάρτισαν κατευθυντήριες γραμμές για τον τομέα της γεωργίας (OSH wiki 2020 σχετικά με τη νόσο COVID-19). Πάνω από το 60 % των εργαζομένων στη γεωργία αναφέρουν ότι πάσχουν από κάποια περιοριστική χρόνια νόσο και υψηλό ποσοστό καρδιαγγειακών παθήσεων. Σύμφωνα με έρευνα της ΕΕ από το 2012, οι εργαζόμενοι στον τομέα της γεωργίας ήταν πιθανότερο να αναφέρουν ότι η εργασία τους επηρέαζε την υγεία τους σε σχέση με εργαζομένους σε οποιονδήποτε άλλον τομέα (Eurofound, 2012). Η Eurostat (2010) ανέφερε επίσης ότι προβλήματα υγείας σχετιζόμενα με την εργασία εμφανίζονται πιο συχνά στον τομέα «γεωργίας, θήρας και δασοκομίας», όπως και στον τομέα της εξόρυξης και της λατόμευσης, παρά σε οποιονδήποτε άλλον τομέα. Αυτό σχετίζεται με το γεγονός ότι ορισμένα από τα πλέον δυσμενή χαρακτηριστικά της θέσης εργασίας, όπως η χειρωνακτική εργασία και τα άτυπα ωράρια, είναι πιο συχνά στους εν λόγω τομείς. Η παρούσα έκθεση συνοψίζει ορισμένους κινδύνους στον τομέα της EAY που επηρεάζουν τους γεωργούς και τους δασοκόμους. Οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τη χρήση γεωργικών φαρμάκων, οι μυοσκελετικές παθήσεις, οι ζωνόσοι, ο καρκίνος του δέρματος, καθώς και το στρες και τα ψυχοκοινωνικά θέματα αποτελούν σοβαρούς αναδυόμενους και συνεχιζόμενους κινδύνους του τομέα, οι οποίοι είτε δεν έχουν τύχει επαρκούς διαχείρισης είτε έχουν υποτιμηθεί λόγω του ότι δεν υπάρχουν διαχρονικά ακριβή στοιχεία.

Ένας τομέας σε μεταβατικό στάδιο

Η παρούσα έκθεση αποτελεί επισκόπηση των μελλοντικών τάσεων στη γεωργία και τη δασοκομία, όπως οι νέες τεχνολογίες και η κλιματική αλλαγή, προσδιορίζει τις συνεπαγόμενες τεχνολογικές και οργανωτικές αλλαγές του τομέα και καθορίζει τις επιπτώσεις για την EAY των γεωργών, των δασοκόμων και άλλων εργαζομένων στον εν λόγω τομέα. Η έκθεση εξετάζει επίσης ορισμένους πιθανούς αναδυόμενους κινδύνους, ιδίως τους πιο άμεσους, δηλαδή εκείνους που συνδέονται με την ψηφιακή εξέλιξη στον τομέα και όσους προκύπτουν λόγω της κλιματικής αλλαγής. Η επισκόπηση αποσκοπεί στο να παράσχει υποστήριξη στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο προκειμένου να καταρτίσουν στρατηγικές, κανονιστικές ρυθμίσεις και μέτρα επιβολής του νόμου, καθοδήγησης και στήριξης.

Η έκθεση εξετάζει ορισμένα θέματα που επηρεάζουν το μέλλον της γεωργίας και της δασοκομίας: ευφυής γεωργία (γεωργία ακριβείας, ψηφιοποίηση, κ.λπ.) και άλλες τεχνολογικές εξελίξεις· κλιματική

αλλαγή και περιβαλλοντικά θέματα· κοινωνικές και καταναλωτικές τάσεις· αγορά εργασίας και οργανωτικά θέματα· και διεθνές εμπόριο και οικονομικά ζητήματα.

Η ευφυής γεωργία (ψηφιοποίηση και χρήση νέων τεχνολογιών) έχει προσελκύσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον τομέα, καθώς προσδιορίζεται ως μια από τις ελάχιστες καινοτόμες εξελίξεις που θα μπορούσαν δυνητικά να επιφέρουν πλήρη αναθεώρηση της έννοιας της παραγωγικότητας και να συμβάλουν στην αύξηση της παραγωγής τροφίμων.

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), η ψηφιακή ένταση ⁽¹⁾ στον τομέα της γεωργίας, της δασοκομίας και της αλιείας είναι «χαμηλή», ενώ, σε σύνολο εννέα τομέων, η γεωργία ανήκει στο ένα τέταρτο εκείνων που υστερούν περισσότερο. Σύμφωνα δε με άλλη έκθεση, ο τομέας της ευρωπαϊκής γεωργίας κατέχει τη δεύτερη θέση από το τέλος μεταξύ όλων των βιομηχανικών κλάδων όσον αφορά την ψηφιοποίηση (Calvino et al., 2018· Παγκόσμιο Ινστιτούτο McKinsey, 2016).

Συνεπαγόμενες αλλαγές και αποτελέσματα για την επαγγελματική ασφάλεια και υγεία

Επίδραση των νέων τεχνολογιών

Η πρόσληψη των πρακτικών ευφυούς γεωργίας και δασοκομίας διαφέρει σημαντικά σε ολόκληρο τον τομέα. Ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν την πρόσληψη είναι το μέγεθος της γεωργικής εκμετάλλευσης σε συνδυασμό με το εισόδημα. Η πρόσληψη της ευφυούς τεχνολογίας εξαρτάται επίσης από την επαρκή πρόσβαση σε ευρυζωνικά δίκτυα, αλλά μόνο το 50 % των αγροτικών περιοχών της ΕΕ έχουν επαρκή πρόσβαση σε τέτοιου είδους δίκτυα. Σε κάθε χώρα, το πολιτισμικό πλαίσιο, το μέσο μορφωτικό επίπεδο, οι προκλήσεις των γενεών και οι ειδικές πιυχές του εκάστοτε τομέα επηρεάζουν σημαντικά την πρόσληψη της τεχνολογίας εντός της ΕΕ. Αναμένεται ότι το ψηφιακό χάσμα θα αυξήσει το οικονομικό κενό ανάμεσα στις μικρές και τις μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις και μεταξύ των χωρών. Η ψηφιοποίηση της γεωργίας μπορεί να έχει θετική επίδραση στον τομέα, προσφέροντας πολλά οφέλη: αύξηση της αγροτικής παραγωγής, της παραγωγικότητας και των αποδόσεων· μείωση του κόστους παραγωγής· βελτίωση της ασφάλειας και της ποιότητας τροφίμων χάρη στην παρακολούθηση και την ιχνηλασιμότητα της τροφικής αλυσίδας· βελτίωση της υγείας και των συνθηκών διαβίωσης των ζώων· και βελτίωση της προστασίας του περιβάλλοντος ως αποτέλεσμα της δυνατότητας που αποκτούν οι γεωργοί να παρακολουθούν πιο αποτελεσματικά την υγεία των φυτών με αισθητήρες και να αντιμετωπίζουν εγκαίρως τις φυτικές ασθένειες.

Ωστόσο, η ψηφιοποίηση της γεωργίας θα έχει και ορισμένες αρνητικές επιπτώσεις: μείωση των θέσεων εργασίας στον τομέα· πτώση της ανταγωνιστικότητας των μικρών οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων· αύξηση της εξάρτησης των γεωργών από τις μεγάλες πολυεθνικές και τις επιχειρήσεις διαχείρισης δεδομένων και τεχνολογίας· ανάδειξη της πρόκλησης που συνδέεται με την ασφάλεια των δεδομένων σε παράγοντα άγχους για τους γεωργούς· επιδείνωση της απειλής της δικτυοπαραβίασης (hacking) και των παρεμβάσεων για την ενεργητική και παθητική ασφάλεια· και αύξηση των προβληματισμών δεοντολογικού χαρακτήρα και του άγχους των εργαζομένων που σχετίζεται με την παρακολούθηση των επιδόσεων και του ρυθμού εκτέλεσης της εργασίας τους μέσα από τις νέες φορέσιμες τεχνολογίες.

Όσον αφορά τον αντίκτυπο της ευφυούς γεωργίας στην EAY, η ευφυής γεωργία και η ψηφιοποίηση θα επιφέρουν ενδεχομένως αρκετές βελτιώσεις για την ασφάλεια στον χώρο εργασίας, όπως π.χ. η υποκατάσταση της εργασίας από το κεφάλαιο και η ελαχιστοποίηση της έκθεσης σε κίνδυνο, η βελτίωση της διαχείρισης των διαδικασιών ελέγχου και των συστημάτων ασφάλειας, η βελτίωση της ασφάλειας μηχανικού εξοπλισμού και οχημάτων και της διαχείρισης του ζωικού κεφαλαίου, η δυνατότητα καλύτερης πρόληψης των μυοσκελετικών παθήσεων, η μείωση της έκθεσης σε γεωργικά φάρμακα και επικίνδυνες ουσίες, η καλύτερη ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής των γεωργών, η βελτίωση

(¹) Ψηφιακή ένταση — πώς ο βαθμός ψηφιακού μετασχηματισμού των τομέων διαμορφώνεται από τις επενδύσεις των επιχειρήσεων στα «ψηφιακά» στοιχεία ενεργητικού, από την αλλαγή του τρόπου με τον οποίο οι επιχειρήσεις προσεγγίζουν τις αγορές και αλληλοεπιδρούν με τους πελάτες και τους προμηθευτές, από το απαιτούμενο είδος ανθρώπινου κεφαλαίου και δεξιοτήτων, καθώς και από τον τρόπο οργάνωσης της παραγωγής.

της υγείας και της ασφάλειας μέσα από τις νέες ευφυείς τεχνολογίες και τις συσκευές παρακολούθησης, καθώς και η βελτίωση της ασφάλειας στον τομέα της δασοκομίας χάρη στην αύξηση της χρήσης τεχνολογίας υλοτομίας και τηλεχειριζόμενων σφηνών ρίψεως.

Ωστόσο, λόγω της βραδείας πρόσληψης των νέων τεχνολογιών εν γένει, δεν θα δοθεί άμεση λύση στο πρόβλημα του υψηλού ποσοστού ατυχημάτων και προκλήσεων του τομέα σε θέματα EAY. Μια βασική πρόκληση που παραμένει είναι το πώς θα διασφαλιστεί η αποδοτική υιοθέτηση αυτής της τεχνολογίας. Αυτό συνδέεται με μεταβλητές, όπως το εισόδημα και το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο των γεωργών, η χρησιμότητα της συγκεκριμένης τεχνολογίας και η στήριξη του κλάδου και των επικουρικών υπηρεσιών (υπηρεσίες υποστήριξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας των γεωργών) προς τους γεωργούς.

Επίσης, οι νέες τεχνολογίες πρέπει να υπόκεινται σε αξιολόγηση προκειμένου να διαπιστώνεται αν συνεπάγονται τυχόν νέους ή πρόσθετους κινδύνους για τον χώρο εργασίας, όπως π.χ. νέους εργονομικούς κινδύνους. Είναι απαραίτητη η δημιουργία πρωτοκόλλων ασφάλειας και συστημάτων αξιολόγησης/πιστοποίησης EAY για τις τεχνολογίες της ευφυούς γεωργίας. Επιπροσθέτως, η συνδυαστική χρήση διάφορων συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης θα μπορούσε δυνητικά να προκαλέσει «ασφυξία» στον χώρο εργασίας της γεωργικής εκμετάλλευσης λόγω των αλληλένδετων τεχνολογιών και να έχει ως αποτέλεσμα τον πολλαπλασιασμό των κινδύνων. Οι νέες ευφυείς τεχνολογίες θα μπορούσαν επίσης να οδηγήσουν σε αύξηση του αριθμού των απομονωμένων εργαζομένων στον τομέα της δασοκομίας και της γεωργίας, ενώ υπάρχει ήδη συσχέτιση μεταξύ του υψηλού ποσοστού μονοτονίας και άγχους και της εισαγωγής νέων τεχνολογιών αυτοματισμού στη γεωργία και τη δασοκομία, όπως τα αυτοματοποιημένα συστήματα άμελης.

Ομοίως, χρειάζεται πολλά να γίνουν ακόμη για την αντιμετώπιση των μακροχρόνιων κινδύνων του τομέα, οι οποίοι παραμένουν αμείωτοι (όπως είναι τα ατυχήματα που σχετίζονται με τους ελκυστήρες, τον λοιπό μηχανικό εξοπλισμό και τον χειρισμό των ζώων, οι ολισθήσεις, τα παραπατήματα και οι πτώσεις, καθώς και η χρήση αλυσοπρίονου). Οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες θα συμβάλουν μόνο εν μέρει στην αντιμετώπιση των εν λόγω πολύ σοβαρών κινδύνων, ενώ συχνά απαιτούνται πιο ολιστικές προσεγγίσεις για την ασφάλεια και την υγεία προκειμένου να υπάρξει βελτίωση.

Η γενετική βελτίωση αποτελεί μία ακόμη τεχνολογική εξέλιξη η οποία έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στον μετασχηματισμό της ευρωπαϊκής γεωργίας. Στις πιθανές δυνατότητες βελτίωσης θα μπορούσαν να συγκαταλέγονται η αύξηση της απόδοσης και της ποιότητας της καλλιέργειας, η μείωση της ανάγκης χρήσης λιπασμάτων, η παραγωγή καλλιεργειών πιο ανθεκτικών σε επιβλαβείς οργανισμούς ή ασθένειες (και άρα η μείωση της χρήσης γεωργικών φαρμάκων), καθώς και η μείωση της ανάγκης για κατανάλωση νερού ή ενέργειας, με αποτέλεσμα τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Αποτέλεσμα της μείωσης της χρήσης γεωργικών φαρμάκων μέσω τέτοιου είδους γενετικών βελτιώσεων θα μπορούσε να είναι ιδίως η σημαντική βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των γεωργών και των δασοκόμων. Ωστόσο, η συνεισφορά των τεχνικών γενετικής βελτίωσης, συμπεριλαμβανομένων των νέων τεχνολογιών αναπαραγωγής, στη βελτίωση της EAY, παρά τα πολλά πιθανά σημαντικά οφέλη για την ευρωπαϊκή γεωργία, θα είναι πιθανόν περιορισμένη στο προσεχές μέλλον λόγω της νομοθετικής και κανονιστικής αβεβαιότητας και του υψηλού βαθμού απροθυμίας της κοινωνίας να αποδεχθεί αυτές τις τεχνολογίες.

Επίδραση της κλιματικής αλλαγής

Η κλιματική αλλαγή θα επηρεάσει σημαντικά την αγροτική παραγωγή. Αφενός, οι αποδόσεις των καλλιεργειών στη βόρεια Ευρώπη ενδέχεται να αυξηθούν λόγω των υψηλότερων θερμοκρασιών, ενώ ορισμένα είδη καλλιεργειών μπορεί να επεκταθούν προς βορειότερες περιοχές. Αφετέρου, η ξηρασία και η θερμική καταπόνηση φυτών και ζώων, οι μεταβολές στη φαινολογία των καλλιεργειών και η εξάπλωση των επιβλαβών οργανισμών και των φυτικών ασθενειών θα επηρεάσουν αρνητικά την παραγωγή σε άλλες περιοχές (ΠΜΟ, 2020). Οι μεταβολές στην τυπολογία των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων θα επηρεάσουν επίσης τον τομέα, καθώς θα αυξηθεί η ανάγκη για άρδευση. Οι γεωργοί θα πρέπει να τροποποιήσουν τα είδη των καλλιεργειών τους και να αλλάξουν τις καλλιεργητικές μεθόδους τους, ακόμη και τις φυλές των ζώων που εκτρέφουν για να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες κλιματικές συνθήκες. Στον τομέα της δασοκομίας, θα είναι απαραίτητη η λήψη τεχνικών

μέτρων, όπως η δημιουργία πιο αποδοτικών αντιπυρικών ζωνών και η συνεπής εκτέλεση εργασιών εκθάμνωσης, με στόχο τον μετριασμό των κινδύνων δασικών πυρκαγιών, δεδομένου ότι η υπερβολική ζέστη αυξάνει την πιθανότητα εκδήλωσής τους. Η έντονη ζέστη, ο κίνδυνος πυρκαγιάς και η μεταβαλλόμενη τυπολογία των βροχοπτώσεων μπορούν επίσης να επηρεάσουν το είδος των δέντρων που φυτεύονται στα νέα δάση, με στροφή προς είδη ανθεκτικά στην ξηρασία και τις υψηλές θερμοκρασίες ή προς λιγότερο εύφλεκτα είδη δέντρων. Συνολικά, η κλιματική αλλαγή θα επιτείνει τον απρόβλεπτο χαρακτήρα των εξελίξεων και θα συντελέσει στην αύξηση των κινδύνων για τις καλλιέργειες, τα ζώα και τους γεωργούς.

Επιπλέον, εξαιτίας άλλων περιβαλλοντικών πιέσεων οι οποίες επηρεάζουν τον τομέα της γεωργίας, η ΕΕ έχει δεσμευθεί να μειώσει τη χρήση των γεωργικών φαρμάκων μέσω της οδηγίας για την ορθολογική χρήση τους ⁽²⁾ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσανατολίζεται γενικά προς πρακτικές ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας (IPM) ⁽³⁾. Η κίνηση αυτή ενισχύεται από τους φιλόδοξους στόχους της στρατηγικής της ΕΕ «από το αγρόκτημα στο πιάτο» για μείωση της χρήσης γεωργικών φαρμάκων ⁽⁴⁾ κατά 50 % πριν από το 2030.

Η κανονιστική ρύθμιση σχετικά με τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και το περιβάλλον (π.χ. σχετικά με τα γεωργικά φάρμακα) θα ασκήσει επιπλέον πίεση προς τους γεωργούς και τους δασοκόμους επιβάλλοντάς τους την υποχρέωση να τροποποιήσουν τις γεωργικές πρακτικές τους ώστε να τις καταστήσουν πιο φιλικές προς το περιβάλλον και να βελτιώσουν τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις εν γένει.

Η κλιματική αλλαγή θα επηρεάσει σημαντικά και την EAY του τομέα. Οι ακραίες καιρικές συνθήκες, η ζέστη και η έκθεση στον ήλιο, οι νόσοι που μεταδίδονται από έντομα, η έκθεση στη σκόνη και τα γεωργικά φάρμακα, η αύξηση της χρήσης γεωργικών φαρμάκων για την καταπολέμηση της ανάπτυξης των εντόμων, καθώς και συγκεκριμένοι κίνδυνοι της δασοκομίας (εξαιρετικά σοβαρός κίνδυνος κατά την απομάκρυνση δέντρων που καταστράφηκαν εξαιτίας των καιρικών συνθηκών ή των εντόμων) είναι μόνο ορισμένοι από αυτούς. Οι εργασιακές πρακτικές στη γεωργία και τη δασοκομία θα χρειαστεί να προσαρμοστούν προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί ο αντίκτυπος αυτών των επαγγελματικών κινδύνων. Τέτοιου είδους μέτρα θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν την παροχή επαρκούς σκίασης για τους εργαζομένους, τη χρήση μη ανακλαστικών επιφανειών για την προστασία από το φως, την παροχή επαρκών συστημάτων εξαερισμού και ψύξης, την προσαρμογή του ωραρίου εργασίας και τον προγραμματισμό της εργασίας προκειμένου να αποφεύγεται η ζέστη και οι ακραίες καιρικές συνθήκες, καθώς και την υιοθέτηση μιας πιο άμεσης προσέγγισης όσον αφορά την παρακολούθηση των συνθηκών εργασίας, όπως η κατανάλωση νερού, η θερμοκρασία σώματος των εργαζομένων, κλπ. Άλλα μέτρα που θα μπορούσαν επίσης να συμβάλουν θετικά είναι, π.χ., τα συστήματα πρόγνωσης καιρού με μεγαλύτερες δυνατότητες πρόβλεψης και τα προγράμματα προαγωγής υγείας σχετικά με την ηλιακή έκθεση και τις νόσους που μεταδίδονται από έντομα.

Αναφορικά με τις πρακτικές ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας (βλ. παραπάνω), θα πρέπει να εξετάσουμε εάν η μείωση της χρήσης γεωργικών φαρμάκων θα μπορούσε να επηρεάσει την υγεία γεωργών και δασοκόμων, αυξάνοντας π.χ. τον κίνδυνο μυοσκελετικών παθήσεων (λόγω αύξησης της χειρωνακτικής αφαίρεσης ζιζανίων) και των νόσων που μεταδίδονται από έντομα (λόγω της αύξησης του αριθμού των εντόμων).

Επίδραση των τάσεων της αγοράς εργασίας

Οι αυτοαπασχολούμενοι εργαζόμενοι, οι οποίοι αποτελούν το ένα τέταρτο των γεωργών και των δασοκόμων της ΕΕ, θα εξακολουθήσουν να κυριαρχούν στα θέματα της EAY στους τομείς της γεωργίας και της δασοκομίας. Οι περισσότεροι αυτοαπασχολούμενοι γεωργοί και δασοκόμοι δεν καλύπτονται από τη νομοθεσία περί EAY και ελέγχονται σπανιότατα, ενώ οι αναφορές για εργασιακά ατυχήματα και

⁽²⁾ Οδηγία 2009/128/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Οκτωβρίου 2009, σχετικά με την κοινή θέση του Συμβουλίου που αφορά τον καθορισμό πλαισίου κοινοτικής δράσης με σκοπό την επίτευξη ορθολογικής χρήσης των γεωργικών φαρμάκων.

⁽³⁾ https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/sustainable_use_pesticides/ipm_en

⁽⁴⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Από το αγρόκτημα στο πιάτο Μια στρατηγική για ένα δίκαιο, υγιές και φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα τροφίμων (COM(2020) 381 final).

προβλήματα υγείας σε αυτήν την ομάδα είναι πολύ σπάνιας. Επίσης, οι εν λόγω εργαζόμενοι έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους και επιμόρφωση σχετικά με την EAY και στερούνται πόρων για να επενδύουν σε νέο και πιο ασφαλή μηχανικό εξοπλισμό και υποδομές στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Πάντως, το εν λόγω πρόβλημα θα λυθεί μόνο εάν καταγραφεί με ακρίβεια το πραγματικό μέγεθος των εργασιακών ατυχημάτων και ασθενειών στον τομέα, δεδομένου ότι τα ατυχήματα που αφορούν πολλές κατηγορίες εργαζομένων δεν εντάσσονται στα επίσημα στοιχεία. Για παράδειγμα, η αναφορά στοιχείων στη Eurostat για τους αυτοαπασχολούμενους στον τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας και τα μέλη των οικογενειών τους δεν είναι υποχρεωτική διότι δεν θεωρούνται «υπάλληλοι».

Επιπλέον, η συχνή χρήση εποχιακών και προσωρινών εργαζομένων σε ορισμένες γεωργικές δραστηριότητες, όπως η καλλιέργεια οπωροκηπευτικών, συνεπάγεται πρόσθετους κινδύνους λόγω ανεπαρκούς επιμόρφωσης, έλλειψης υγειονομικής επιτήρησης και πολιτισμικών/γλωσσικών φραγμών, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρείται και το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας. Η νόσος COVID-19 ανέδειξε τη σοβαρότητα ορισμένων από αυτές τις προκλήσεις για την EAY, καθώς και τη γενική κατάσταση αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας των εποχιακών εργαζομένων.

Οι κύριες οργανωτικές προκλήσεις του τομέα αφορούν μακροχρόνια διαρθρωτικά θέματα που σχετίζονται κυρίως με την αγορά εργασίας, την οργάνωση και την κερδοφορία των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, και τα οποία αποτελούν άρρηκτα συνυφασμένα ζητήματα κοινωνικοοικονομικού χαρακτήρα. Πολλά από τα προβλήματα της αγοράς εργασίας (υψηλός αριθμός αυτοαπασχολούμενων, προσωρινών, εποχιακών, διακινούμενων, συγγενών και μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων), τα οποία επηρεάζουν τις συνθήκες EAY του τομέα, αντιμετωπίζονται δύσκολα, ενώ η συνολική κερδοφορία για τους μικρούς γεωργούς (χαμηλό εισόδημα και περιορισμένα περιθώρια κέρδους στις τιμές των τροφίμων) παραμένει επίσης ανεπίλυτο πρόβλημα. Η έλλειψη αξιοπρεπούς εισοδήματος και εσόδων για τους μικρούς γεωργούς υπονομεύει τις προσεγγίσεις προληπτικής διαχείρισης χωρίς περιορισμούς, όπως οι αποτελεσματικές πρακτικές διαχείρισης της EAY, ενώ περιορίζει τις επενδύσεις σε νέες και πιο ασφαλείς τεχνολογίες, την επιμόρφωση και ανάπτυξη δεξιοτήτων (EAY) και την εξασφάλιση αξιοπρεπούς μισθού και συνθηκών εργασίας για τους εποχιακούς εργαζομένους.

Εμπόριο και οικονομία

Το εμπόριο μπορεί επίσης να επηρεάζει τις παραμέτρους της επαγγελματικής υγείας και ασφάλειας, ιδίως όσον αφορά τους **βιολογικούς παράγοντες και τα χωροκατακτητικά είδη**. Όσον αφορά τον τομέα της γεωργίας, το διεθνές εμπόριο μπορεί να συμβάλει στην εξάπλωση της μετακίνησης αλλόχθονων ειδών, φορέων και επιβλαβών οργανισμών, τα οποία μπορούν να συνεπάγονται νέες ή αναδυόμενες επιπτώσεις στην υγεία και την ασφάλεια των γεωργών και των δασοκόμων, εάν τα είδη αυτά επικρατήσουν στην τοπική πανίδα και χλωρίδα. Για παράδειγμα, η εξάπλωση της ασθένειας που νεκρώνει τον φράξο και του σκολύτη της πετελας, τα οποία αυξάνουν τους κινδύνους στη δασοκομία, είναι αποτέλεσμα των διεθνών εμπορικών μετακινήσεων ξυλείας και δέντρων. Επιπροσθέτως, οι γεωργικές οργανώσεις έχουν εκφράσει ανησυχίες σχετικά με τα λιγότερο αυστηρά πρότυπα προστασίας του περιβάλλοντος και ασφάλειας των τροφίμων που ισχύουν για τις εισαγωγές τροφίμων, ενώ και **οι προδιαγραφές EAY και εργασίας σε τρίτες χώρες μπορεί να είναι επίσης σημαντικά χαμηλότερου επιπέδου**.

Συμπεράσματα

Η στρατηγική της ΕΕ «από το αγρόκτημα στο πιάτο» αναγνωρίζει τη σημασία του ενωσιακού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και της εφαρμογής του στον τομέα. Ωστόσο, σήμερα εξακολουθεί να παραμένει ένα μεγάλο κοινωνικοοικονομικό έλλειμμα στη γεωργία λόγω της οριακής κερδοφορίας και του χαμηλού εισοδήματος πολλών μικρών γεωργών (οι οποίοι αποτελούν την πλειονότητα των γεωργών), υπονομεύοντας την κοινωνική βιωσιμότητα της γεωργίας και της δασοκομίας. Αυτό το κοινωνικοοικονομικό έλλειμμα επηρεάζει την ικανότητα του τομέα για πλήρη αποδοχή και διαχείριση των εντεινόμενων τάσεων, όπως η ψηφιοποίηση, η κλιματική αλλαγή, οι κοινωνιακές πιέσεις και οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας, συνδέεται δε πολύ περισσότερο με το χαμηλό επίπεδο της προστασίας EAY στον εν λόγω τομέα.

Για την επιτυχή αντιμετώπιση των μελλοντικών προκλήσεων της EAY στον εν λόγω τομέα, θα είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη τα υφιστάμενα, διαρθρωτικά και μελλοντικά θέματα EAY με ολοκληρωμένο και συνεκτικό τρόπο, και συγκεκριμένα:

- η έλλειψη επενδύσεων στις νέες ευφυείς και ασφαλέστερες τεχνολογίες και στον αντίστοιχο μηχανικό εξοπλισμό, καθώς και η ανεπαρκής πρόσληψή τους·
- οι ολοένα και περισσότεροι κίνδυνοι και προκλήσεις για την επαγγελματική υγεία που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή·
- η απουσία αναφοράς των εργασιακών ατυχημάτων και των προβλημάτων υγείας του τομέα με διαφάνεια και απόλυτη ακρίβεια, ιδίως όσον αφορά τους αυτοαπασχολούμενους·
- το γεγονός ότι δεν υπάρχει σαφές κανονιστικό πλαίσιο για θέματα EAY σχετικά με την προστασία γεωργών και δασοκόμων και τη διαχείριση της EAY, ιδίως όσον αφορά τους αυτοαπασχολούμενους·
- η έλλειψη νοοτροπίας πρόληψης (οι γεωργοί και οι δασοκόμοι τείνουν να δίνουν χαμηλή προτεραιότητα στην EAY έναντι άλλων ανταγωνιστικών θεμάτων), καθώς και το έλλειμμα σημαντικών δεξιοτήτων και επιμόρφωσης, ιδίως σε ό,τι αφορά την EAY·
- η ύπαρξη διαδεδομένων πρακτικών απασχόλησης, οι οποίες είναι άτυπες ή ενίοτε παράτυπες·
- η έλλειψη κατάλληλων πόρων επιθεώρησης εργασίας για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και τη διασφάλιση επαρκούς προστασίας των εποχιακών και διακινούμενων εργαζομένων του τομέα·
- το ζήτημα του ανεπαρκούς γεωργικού εισοδήματος και του χρόνου στο πλαίσιο της διαχείρισης ποιότητας ώστε να δίνεται προτεραιότητα σε θέματα EAY, ιδίως για μικρούς γεωργούς και γεωργούς που διαχειρίζονται οικογενειακές μονάδες.

Συστάσεις για μέτρα στον τομέα της EAY

- **ενσωμάτωση των ζητημάτων της EAY στην ανάπτυξη και τον σχεδιασμό** νέων ψηφιακών ευφυών τεχνολογιών γεωργίας ακριβείας (και προσαρμογή της διαρρύθμισης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων)·
- **προσαρμογή των τεχνικών εκτίμησης κινδύνου** και της επιμόρφωσης σε θέματα υγείας και ασφάλειας ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι νέες τεχνολογίες, όπως τα ρομπότ, τα συνεργατικά ρομπότ (cobots) και η τεχνητή νοημοσύνη·
- ενεργός ενθάρρυνση της χρήσης της τεχνολογίας για την ενίσχυση της ασφάλειας μέσα από τη χρήση ευφυών αισθητήρων, του διαδικτύου των πραγμάτων, της τεχνητής νοημοσύνης και του ευφυούς ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού· προσαρμογή της εκτίμησης κινδύνου, σχεδιασμός του χώρου εργασίας και πρωτοβουλίες ευαισθητοποίησης ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι συνθήκες της κλιματικής αλλαγής, διασφαλίζοντας ότι στις διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου προβλέπεται η άμεση ανταπόκριση, ιδίως στις ενίοτε ακραίες καιρικές συνθήκες, οι οποίες μπορεί να μεταβληθούν από τη μια στιγμή στην άλλη·
- βελτίωση της νοοτροπίας πρόληψης στον τομέα, σύμφωνα με διεθνείς πρωτοβουλίες, όπως η νοοτροπία ασφάλειας και διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία (SACURIMA)⁽⁵⁾ και η πρωτοβουλία Vision Zero («όραμα μηδέν») της Διεθνούς Ένωσης Κοινωνικής Ασφάλισης (ISSA), μέσω της κατάρτισης μιας ειδικής τομεακής εκστρατείας πρόληψης ή ενός **ευρωπαϊκού δικτύου για την ασφάλεια και την υγεία στη γεωργία**·
- διενέργεια ειδικής έρευνας στον τομέα της EAY όσον αφορά θέματα σχετικά με την ασφάλεια και την υγεία στη γεωργία (π.χ. ασφάλεια σε οχήματα τύπου quad, ανατροπές ελκυστήρων, τεχνολογίες ασφάλειας για την αποτροπή ατυχημάτων με γεωργικό μηχανικό εξοπλισμό και ευφυής ατομικός προστατευτικός εξοπλισμός).

⁽⁵⁾ <https://www.sacurima.eu/>

Συστάσεις πολιτικής σχετικά με την EAY:

- ένταξη των αυτοαπασχολούμενων στη διαδικασία αναφοράς περιστατικών EAY στη Eurostat για τη δασοκομία και τη γεωργία και αντιμετώπιση άλλων προκλήσεων ανεπαρκούς αναφοράς περιστατικών EAY του τομέα·
- προώθηση της κύρωσης της σύμβασης της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) για τη γεωργία (και του παραρτήματός της σχετικά με τους αυτοαπασχολούμενους) στο εθνικό δίκαιο, με στόχο την παροχή ενός ελάχιστου νομικού πλαισίου το οποίο να διέπει την ασφάλεια και την υγεία στον εν λόγω τομέα, ιδίως όσον αφορά τους αυτοαπασχολούμενους·
- ένταξη των δραστηριοτήτων του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας στη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για την EAY, για την περίοδο 2021-2027, καθώς και στα προγράμματα εργασίας του EU-OSHA·
- ένταξη δραστηριοτήτων σχετικά με την EAY και την ευεξία στη γεωργία και τη δασοκομία στο πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη»·
- δημιουργία σύνδεσης μεταξύ της ενωσιακής νομοθεσίας περί EAY και των προϋποθέσεων της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) (αυτό θα πρέπει να είναι αντικείμενο διαπραγμάτευσης, δεδομένου ότι οι θέσεις των οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων στον τομέα της γεωργίας μπορεί να διαφέρουν ως προς το σημείο αυτό)·
- ενθάρρυνση των κρατών μελών να προβλέψουν την ένταξη μέτρων και επιμόρφωσης σχετικά με την ασφάλεια στο πλαίσιο του πυλώνα II των σχεδίων τους για την ΚΓΠ (**στο πλαίσιο του πυλώνα II της ΚΓΠ** το άρθρο 15 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 ⁽⁶⁾ περιλαμβάνει την επιμόρφωση και την παροχή συμβουλών) σχετικά με τις προδιαγραφές εργασιακής ασφάλειας ή τις προδιαγραφές ασφάλειας που συνδέονται με τη γεωργική εκμετάλλευση, η οποία είναι επιλέξιμη για χρηματοδότηση εφόσον εντάσσεται στα εθνικά σχέδια της ΚΓΠ)·
- εξέταση του ενδεχομένου να θεσπιστεί μηχανισμός επιστροφής φόρου για μετασκευασμένα συστήματα προστασίας κατά των κινδύνων ανατροπής («ROPS») (και ζώνες ασφαλείας), τα οποία χρησιμοποιούνται στις Ηνωμένες Πολιτείες ⁽⁷⁾ και την Αυστραλία (Day et al., 2005), λαμβανομένου υπόψη του σημαντικού αριθμού θανάτων και τραυματισμών που οφείλονται στην ανατροπή των γεωργικών οχημάτων (ιδίως των ελκυστήρων και, σε ορισμένες χώρες, των οχημάτων τύπου quad και παρόμοιων οχημάτων).

⁽⁶⁾ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου, ΕΕ L 347 της 20.12.2013, σ. 487-548.

⁽⁷⁾ <https://www.ropsr4u.org/>

Αποστολή του **Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA)** είναι να καταστήσει τους χώρους εργασίας στην Ευρώπη ασφαλέστερους, υγιέστερους και παραγωγικότερους. Ο Οργανισμός ερευνά, αναπτύσσει και διανέμει αξιόπιστη, ισορροπημένη και αμερόληπτη πληροφόρηση σχετικά με την ασφάλεια και την υγεία στην εργασία και διοργανώνει πανευρωπαϊκές εκστρατείες ευαισθητοποίησης. Ο Οργανισμός ιδρύθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1994 και έχει την έδρα του στο Μπιλμπάο της Ισπανίας. Φέρνει σε επαφή εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, των κυβερνήσεων των κρατών μελών, των οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων, καθώς και κορυφαίους εμπειρογνώμονες από κάθε κράτος μέλος της ΕΕ και από άλλες χώρες.

Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία

Santiago de Compostela 12, 5ος όροφος
48003 Bilbao, Ισπανία
Τηλ. +34 944358400
Φαξ +34 944358401
E-mail: information@osha.europa.eu

<http://osha.europa.eu>

Publications Office